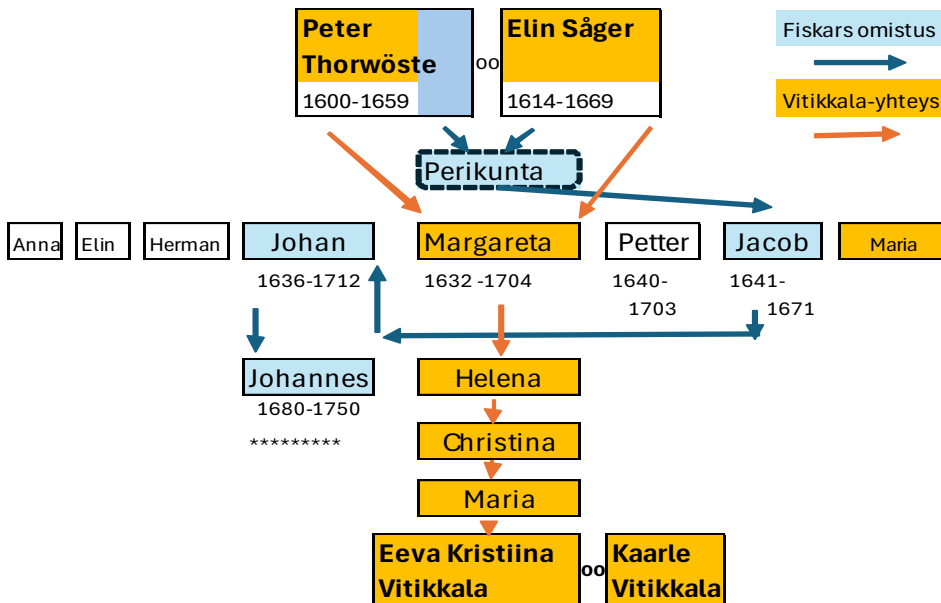

Fiskars, ruukit ja Vitikkala

2.5.2024

Fiskarsin yhteys Vitikkalan sukuun

Eeva Kristiinan isoäidin isoäidin vanhemmat olivat Peter Thorwöste ja Elin Såger

Peter Thorwöstedestä ja Elin Sågerista on suora viiden polven yhteys Vitikkalan suvun kantaäitiin, Eeva Kristiina Vitikkalaan, os Vikberg.

Suomen Turkuun

Peter Thorwöste (1600-1659) oli syntynyt Hollannissa tai mahdollisesti Lübeckissa. Suomen Thorwöset polveutuvat hampurilaisesta kauppiassuvusta, joka teki kauppamatkoja jo 1500-luvulla huomattavan laajalle alueelle. Peter oli ensin Tukholmassa Mårten Wewitzerin palveluksessa. Jo vuonna 1624 Peter on ollut Turussa Wewitzerin asioilla. Talvikautena laivaliikenne on ollut poikki ja oleskelu on venähtänyt. Peter lienee jo silloin tutustunut turkulaisten porvarisperheiden kanssa. Turkuun Peter muutti 1630. Vuotta myöhemmin 1631 hän avioitui Elin Sågerin kanssa. Elinin vanhemmat Johan Såger ja Elin Plagman olivat Turun valtaporvaristoon kuuluneita varakkaita kauppiaita.

Kauppiaasta ruukkien omistajaksi

Peter toimi alkuun kauppias Jacob Wollen kirjanpitäjänä Turussa. Pian hän aloitti oman liiketoiminnan harjoittaen koti- ja ulkomaankauppaa ja laivanvarustusta, vei tervaa ja viljaa, toi suolaa, viinejä, kankaita, luksustavaroita. Peteristä tuli nopeasti menestynyt turkulainen valtaporvari ja ennakkoluuloton edelläkävijä. Peter rahoitti myös muiden henkilöiden liiketoimintaa. Rahoittajana ja pantinhaltijana hän sai vuonna 1647 omistukseensa Mustion ja Antskogin ruukit, myöhemmin myös luvan Fiskarsin perustamiseen.

Mustio, Antskog, Ojamo ja Jacob Wolle

Jacob Wolle laajensi toimintaansa ja lisäksi kruunu jakoi tuotantotiloja varakkaille aatelisille ja porvareille 1630-luvun loppuun asti. Taisteleva armeija tarvitsi ruutia (salpietari, hiili, rikki). Wollella oli vuokralla Suomen kaikki salpietaritehtämöt 1627-1635. Myöhemmin salpietarin tuotanto muuttui olemattomaksi, Wolle laajensi toimintaa kaivosteollisuuteen ja ruukkeihin. Hän perusti 1630 Antskogin (masuuni ja kaksi tankorautavasaraa) ja vuokrasi Mustion 1632 (osti 1644) ja Ojamon kaivoksen.

Ruukit toimittivat rautaa mm sotateollisuuteen. Ruukeissa tehtiin laajennuksia, mutta sitten tuli matalasuhdanne. Wolle kohtasi talousvaikeuksia ja joutui turvautumaan rahoittajiin. Peter Thorwöste rahoitti Wollen liiketoimintaa. Wolle ei selviytynyt velvoitteistaan ja Peter Thorwöste sai panttioikeuden

Antskogin ja Mustion ruukkehin. Jo vuodesta 1641 Wolle käytännössä pyöritti ruukkeja Thorwösten puolesta. Vuonna 1647 Peter Thorwöste sai täydet omistusoikeudet Antskogin ja Mustion ruukkiin ja rautamalmin louhintaoikeuden Ojamon kaivokseen.

Peter Thorwösten kausi 10 vuotta

Kuningatar antoi 1649 luvan (privilegio) Fiskarsin masuunin ja kankivasaran perustamiseen. Thorwösten toiminta keskittyi Fiskarsiin. Ruukkien omistajina sekä Jacob Wolle että Peter Thorwöste rekrytoivat 1630-1640-luvuilla ammattitaitoisia vallooneja Ruotsista.

Fiskars ja Antskog työllistivät noin 50 miestä ja noin 30 naista. Lisäksi louhostyö ja puunhankinta ruukkeja varten työllisti väestöä. Fiskarsin tuotteita myytiin mm Thorwösten kaupassa Turussa.

Ojamon malmi ehtyi 1650-luvulla, tilalle tuonti Ruotsin Utö:sta. Elinkeinopoliittinen tilanne heikkeni. Peter Thorwöste otti suuren ulkomaisen lainan, joka hänen kuoltuaan jäi perikunnan hoidettavaksi.

Ruukkien vaikeuksien lisäksi perheen koti Turussa tuhoutui tulipalossa 1654.

Elin Sågerin kausi 10 vuotta

Peter Thorwösten kuollessa 1659 jäi Elin Såger leskeksi 45-vuotiaana. Hän lähti pelastamaan pesää ja muutti perheineen Antskogiin. Lapsista Petter (19), Johan (23), Jacob (18), Maria (17) muuttivat mukana, Herman (24) jäi hoitamaan kaupankäyntiä Turussa. Elin vastasi kaikista ruukeista ja koulutti poikia niiden hoitoon. Hän valvoi myös kauppatoimintaa Turussa.

Kuolinpesä velkainen, osa vävyistä sanoutui irti pesästä, johon liittyi sisäisiä riitoja. Suhdanteet epäedullisia ja toiminta haastavaa. Ruukit saivat verohelpotuksia ja toiminta saatiin käännettyä kannattaviksi.

Ruukit olivat aikansa merkittäviä työllistäjiä. Peter Thorwösten aikaan 1656 kolme ruukkia työllisti 80 henkeä, vuotta myöhemmin 95, 1660-luvun alkuvuosina runsaat 60.

Elin Sågerin otetta ruukkien johdossa on kuvattu tiukaksi, "vaativa emäntä". Hän johti perheen yritysrypästä 10 vuoden ajan vaikeissa oloissa ja pelasti sen konkurssilta.

Elin kuoli 11.8.1669, haudattiin Turun tuomikirkkoon tammikuussa 1670

Perinnönjako

Peter Thorwöste kuoli 1659. Omaisuutta hallinnoi jakamaton kuolinpesä, jolla oli sisäisiä riitoja ja pesän jako siirtyi. Elin Såger johti ruukkeja ja valvoi samalla kauppatoimintaa Turussa

Metalliteollisuuden kannattavuus heikkeni 1660-luvulla, toiminta kohtasi erilaisia vastoinkäymisiä.

Elin tukeutui usein vuorikollegioon, mm halutessaan siirtyä syrjään johdosta. Hän pyysi kollegiota määräämään perinnönjaon, se toteutui vasta keväällä 1669. Silloinkin jako jäi kesken, kun Elin kuoli elokuussa 1669.

Perinnönjaossa Herman sai Turun omaisuuden, Antskog jäi Johanille ja Mustio Petterille. Fiskars siirtyi Jacob Thorwöstelle. Hänen kuoltuaan kaksi vuotta myöhemmin, siirtyi Fiskars testamentilla Johanin omistukseen.

Thorwöste/Sågerin jälkeen

Fiskarsin omistaja oli kahden vuoden ajan Jacob Thorwöste, sitten veljensä Johan Thorwöste vuosina 1671-1712. Viimeinen Thorwöste- suvun edustaja Johannes Thorwöste myi **Fiskarsin ja Antskogin** ruukit vuonna 1731 ruotsalaiselle kauppias John Montgomerielle.

Tästä alkoi noin 90 vuoden kausi, jolloin ruukkeja omistivat pääosin ruotsalaiset liikemiehet hoitaen toimintaa tarkastajan tai disponentin kautta. Vuonna 1822 alkoi Julinien kausi. Fiskars kasvoi ja kehittyi.

Vuonna 1883 muodostettiin sukuosakeyhtiö ja vuonna 1915 Fiskarsista tuli pörssiyritys.

Tuotanto siirtyi 2000-luvun alussa Fiskarsin ulkopuolelle. Ruukkialue on säilytetty nyky- ja tuleville polville. Fiskarsin vanha, historiallinen ruukkikylä, **Fiskars Village** on luovan yhteisön koti putiikkeineen, asumuksineen, ravintola-, matkailu- ja vapaa-ajan palveluineen.

Fiskars on 375 vuoden taipaleellaan kokenut monia muutoksia. nousuja, laskuja, vaikeuksia jne. Ruukki työllisti alkuvuosina muutamia kymmeniä ihmisiä. Nykyinen maailmanlaajuinen konserni työllistää yli 6000 henkeä.

Antskogin omistus seurasi samaa linjaa Fiskarsin kanssa, muutoksia oli paljon. Raudan valmistus muuttui 1700-luvun loppupuolella kupariin, jota valmistettiin 1800-luvun loppupuolelle asti. Kuparin valmistuksen rinnalle oli 1850-luvun puolivälin paikkeilla aloittanut verkatehdas. Se lopetti 1959, tilalle tuli metatalliteollisuutta, joka sittemmin on loppunut.

Mustio Alun perin vuonna 1561 perustettu ruukki jäi perinnönjaossa Petter Thorwöstelle 1670. Hän hallitsi ruukkia kuolemaansa saakka, vuoteen 1703. Ruukilla on sen jälkeen ollut useita omistajia. Rautatehtaat lakkautettiin 1901. Ruukilla on sen jälkeen toiminut puuhiomo, saha, paanutehdas, mylly, puusepänverstas ja tiilitehdas sekä valmistettu laivansisustuksia ja teollisuuden komponentteja.

Alueella toimii edelleen 1783–1792 rakennettu Mustion linna, joka on ravintola- ja majoituskäytössä. Teollisuustilat on vuokrattu ulkopuolisille.

Heikki Keravuori
2.5.2024